

Հաստատված է
«ՀԱՅԷԿՈՆՈՍԲԱՆԿ» ԲԲԸ Վարչության
«...04...» «...11.....» 2016թ.
թիվ .....210/02-04.11.16..... որոշմամբ

Վարչության նախագահ
..... Ա.Գալստյան

**«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱՅԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԲԱՆԿ»
Բաց Բաժնետիրական Ընկերություն**

ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

ԵՐԵՎԱՆ 2016

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

«ՀԱՅԷԿՈՆՈՄԲԱՆԿ» ԲԲԸ-ի հասարակությանը և շրջակա միջավայրին վերաբերող քաղաքականությունն է շարունակաբար բարելավել իր գործունեությունը նշված ոլորտում՝ խրախուսելով այնպիսի ծրագրեր, որոնք հասարակական և շրջակա միջավայրի պահպանության առումով կայուն են: Մենք պարտավորված ենք աշխատել Հայաստանի Հանրապետության (այսուհետ՝ ՀՀ) հասարակական, շրջակա միջավայրի պահպանության և այլ իրավական պահանջներին համապատասխան:

Մենք ստանձնել ենք շրջակա միջավայրի պահպանության պատասխանատվություն հետևյալի միջոցով՝

- խրախուսելով շրջակա միջավայրի պահպանման պրակտիկա և իրագրության բարձրացում թե՛ մեր աշխատակիցների, և թե՛ մեր հաճախորդների շրջանում,
- միավորելով շրջակա միջավայրի պահպանման հարցերը և ազդեցությունները մեր որոշումների կայացման գործընթացում,
- ձգտելով շարունակաբար բարելավել շրջակա միջավայրի պահպանմանն ուղղված գործունեությունը և նվազեցնելով հասարակական ազդեցությունը և գործողությունների վնասները՝ մեր ներկա և հետագա միջոցառումներն իրականացնելիս շրջակա միջավայրի պահպանման քաղաքականությունը պարբերաբար վերանայելու միջոցով:

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

- 1.1. Սույնով սահմանվում է հասարակությանը և շրջակա միջավայրին չվնասող նախագծերին աջակցելու «ՀԱՅԷԿՈՆՈՄԲԱՆԿ» ԲԲԸ-ի (այսուհետ՝ Բանկ) ստանձնած պարտավորությունների կատարմանն ուղղված Բանկի աշխատակիցների կողմից իրականացվող աշխատանքների ընթացակարգը:
- 1.2. Սույն ուղեցույցը կիրառվում է Բանկի ներդրումային գործառնությունների բոլոր տեսակների ընթացքում՝ մասնավոր և այլ ընկերությունների ուղղակի վարկավորման (կորպորատիվ և նախագծային ֆինանսավորումը ներառյալ) և փաստաթղթային գործառնությունների գործիքների (երաշխիքներ, ակրեդիտիվներ, սեքյուրիտիզացիա) կիրառման ժամանակ:
- 1.3. Սույն ուղեցույցը նկարագրում է կիրառելիության այն մեթոդոլոգիան, որով պետք է առաջնորդվեն Բանկի աշխատակիցները կազմակերպությունների կորպորատիվ բացահայտման պահանջները վերլուծելու ժամանակ: Այս մեթոդոլոգիան, կախված Բանկի կողմից կատարվող վերլուծության բնույթից և հաճախորդի բիզնեսի տեսակից, տարբերվում է: Սույն ուղեցույցը սահմանում է նախագծի ողջ ընթացքում հասարակական և շրջակա միջավայրի (այսուհետ՝ ՀՇՄ) պահպանմանն ուղղված Բանկի վերլուծության և վերահսկողության պարտականությունները:

2. ՀՇՄ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

- 2.1. Բանկի կողմից ներդրումային գործառնություններ իրականացնելու, ֆինանսական ծառայություններ մատուցելու, տեխնիկական աջակցման և խորհրդատվական գործունեության ժամանակ ՀՇՄ վերլուծության շրջանակները որոշելու նպատակով կատարվում են հետևյալ քայլերը՝
  - 2.1.1. ՀՇՄ Կառավարման Համակարգի ղեկավարման և վերահսկման համար պատասխանատու ավագ աշխատակիցը, որը նշանակվում է Բանկի վարչության կողմից, (այսուհետ՝ ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավար) կազմակերպում է ՀՇՄ նախնական քննարկման ժողով,
  - 2.1.2. Բանկի վարչության կողմից նշանակված և ՀՇՄ Կառավարման Համակարգի ամենօրյա գործարկման և վերահսկման համար պատասխանատու ՀՇՄ մասնագետը մասնակցում է նախնական քննարկման ժողովին, որի ընթացքում նախագիծը դասակարգվում է, ինչը որոշում է գնահատման հետևյալ քայլերը և ինտենսիվությունը,
  - 2.1.3. նախագիծը սկսելու որոշում կայացնելուց հետո ՀՇՄ Մասնագետը սկսում է նախագծի վերլուծությունը և գնահատումը,
  - 2.1.4. համապատասխան վարկային մասնագետը և ՀՇՄ մասնագետը ստուգում են նախագծի համապատասխանությունը կամ հակասությունը Բանկի «Բացառությունների Ցանկին» (Հավելված 1):
- 2.2. ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարը պատասխանատու է՝
  - 2.2.1. նախնական քննարկման ժողովի գումարման համար,
  - 2.2.2. սույն ուղեցույցի համաձայն նախագծի ՀՇՄ վերլուծության շրջանակները որոշելու նպատակով ՀՇՄ Մասնագետին անհրաժեշտ տեղեկատվությունը տրամադրելու համար,
  - 2.2.3. նախնական քննարկման ժողովում մասնակցելու կամ դրանում մասնակցող անձնակազմի նշանակման համար:
- 2.3. ՀՇՄ Մասնագետը պատասխանատու է՝
  - 2.3.1. նախագծի դասակարգման համար,
  - 2.3.2. սույն ուղեցույցի համաձայն հետագա վերլուծության անհրաժեշտությունը և վերլուծության շրջանակները որոշելու համար, և
  - 2.3.3. հետագա վերլուծության անհրաժեշտություն չունեցող նախագծերի վերաբերյալ ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարից պարզաբանումներ ստանալու համար:

2.4. ՀՇՄ ռիսկի կառավարման գործընթացում ներգրաված վարկային մասնագետները ՀՇՄ կառավարման համակարգի արդյունավետ իրականացումը ապահովելու նպատակով կանոնավոր կերպով ՀՇՄ Կառավարման Գեկավարի և մասնագետի կողմից կազմակերպված դասընթացներ են անցնում:

3. ՌԻՍԿԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ

3.1. Ըստ ռիսկի առաջադրված նախագծերը դասակարգվում են հետևյալ կերպ.

- 3.1.1. **Կատեգորիա A`** Նախագիծը ամենայն հավանականությամբ կունենա էական անբարենպաստ բնապահպանական ազդեցություն, որը զգայուն է, բազմազան կամ աննախադեպ: Հնարավոր ազդեցությունը համարվում է «զգայուն», եթե այն չվերականգնվող է (օրինակ՝ հանգեցնում է խոշոր բնական բնակավայրերի կորստի), ազդում է խոցելի խմբերի կամ էթնիկ փոքրամասնությունների վրա, ենթադրում է ակամա տեղահանում կամ վերաբնակեցում կամ ազդում է զգալի մշակութային ժառանգություն հանդիսացող վայրերի վրա: Տվյալ դեպքում պահանջվում է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ամբողջական գնահատում:
- 3.1.2. **Կատեգորիա B`** Ծրագիրը կարող է ունենալ յուրահատուկ բնապահպանական ազդեցություններ, որոնք շատ յուրահատուկ են և նրանցից քչերն են չվերականգնվող: Շրջակա միջավայրի հնարավոր բացասական ազդեցությունները ազգաբնակչության կամ շրջակա միջավայրի համար կարևոր վայրերի վրա ավելի քիչ վնասակար են, քան A կատեգորիայի նախագծերի դեպքում: Այստեղ պահանջվում է միայն հիմնական ազդեցության գնահատում:
- 3.1.3. **Կատեգորիա C`** Հավանական է, որ ծրագիրը ընդհանրապես չի ունենա կամ կարող է ունենալ նվազագույն բնապահպանական ազդեցություններ: Տվյալ դեպքում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության հետագա գնահատում չի պահանջվում:

3.2. Վարկային մասնագետների կողմից կատարվող վերլուծությունները

C կատեգորիայի բիզնեսների դեպքում, վարկային մասնագետների համար սովորաբար հնարավոր է լինում ինքնուրույն գնահատել բիզնեսի բնապահպանական և հասարակական կողմը՝ առանց այդ բնագավառների մասնագետներ ներգրավելու: Սա սովորաբար մեծացնում է Բանկի կողմից տվյալ ընկերության բիզնեսում առկա խնդիրների ըմբռնումը, նաև պատկերացում տալով համապատասխան բնապահպանական և հասարակական խնդիրների մասին: Օրինակ, այնպիսի խնդիրները, ինչպիսիք են հումքի մթերումը և պահպանումը, թափոնները, ջրի և էներգիայի մատակարարման կառավարումը, աշխատողների առողջությունն ու անվտանգությունը, պատահարների հաճախությունը և աշխատանքային հարաբերությունները, անմիջական ազդեցություն ունեն ծախսերի, արտադրության և շահույթի վրա: Հաճախորդի անձնակազմի հետ քննարկումների ժամանակ, վարկային մասնագետների կողմից օգտագործվում է Հավելված 2-ում ներկայացված բնապահպանական ու հասարակական խնդիրների վերլուծության ձևաչափը (այսուհետև՝ ԲՀԽՎԶ): Վարկային անձնակազմը պետք է քննարկի այս խնդիրները հաճախորդի համապատասխան անձնակազմի հետ, որպեսզի պատասխաններ ստանա և ապահովի հաճախորդի անձնակազմի ըմբռնումը հետևյալի վերաբերյալ.

- որքանով են այս խնդիրները կարևոր (կամ ոչ) բիզնեսի համար,
- այս ոլորտներում ծախսերի արդյունավետությունը պահպանելու համար հաճախորդի կողմից ձեռնարկված կամ նրանից պահանջվող քայլերը:

Վարկային մասնագետները նաև պետք է համոզվեն, որ հաճախորդի ղեկավարությունը բավարար պատկերացում և ունակություն ունի՝ կառավարելու բնապահպանական և հասարակական ռիսկը:

A և B կատեգորիաների ծրագրերի համար իրականացվում է ավելի մանրամասն գնահատում: Ի լրումն մանրամասն վերլուծության, վարկային մասնագետը լրացնում է Հավելված 2-ում ներառված Շրջակա միջավայրի պահպանման և հասարակական ռիսկի նախնական վարկանշման աղյուսակը՝ պարզելու տվյալ նախագծի ռիսկի սահմանաչափը: C կատեգորիայի ծրագրերի համար ռիսկի սահմանաչափի հաշվարկը հարկավոր չէ իրականացնել:

Մանրամասն վերլուծությունը և ռիսկի սահմանաչափի հաշվարկը վարկային մասնագետը տրամադրում է ՀՇՄ մասնագետին, որը դրանք ներկայացնում ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարին՝ վարկային ներդրումների մասին որոշումներ կայացնելիս հաշվի առնելու նպատակով:

4. ՈՒՂՂԱԿԻ ՎԱՐԿԱՎՈՐՈՒՄ. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ ԵՎ ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

- 4.1. Ուղղակի վարկավորման առաջին փուլի ընթացքում ՀՇՄ քննարկումը և նախագծի հաստատումը (ղեկավարության կողմից) կատարվում է հետևյալ հերթականությամբ.
  - 4.1.1. ուղղակի վարկավորման նախագծի ՀՇՄ պահպանման նախնական պահանջների որոշում,
  - 4.1.2. հաճախորդի հետ քննարկումը սկսելու նպատակով ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարին տեղեկացում տվյալ պահանջների վերաբերյալ:
- 4.2. Վարկի գնահատման փուլում վարկային ծրագրերն ուսումնասիրվում են շրջակա միջավայրի պահպանման ՀՀ գործող օրենսդրության համաձայն: Անհրաժեշտության դեպքում, հաճախորդներից պահանջվում է իրենց գործունեության ոլորտին վերաբերող ներքոնշյալ օրենքների համապատասխան ներկայացնել թույլտվություններ և վկայականներ՝
  - 4.2.1. ՀՀ ջրային օրենսգիրք,
  - 4.2.2. «Մթնոլորտային օդի պահպանման մասին» ՀՀ օրենք,
  - 4.2.3. «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենք,
  - 4.2.4. «ՀՀ բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության պահպանության մասին» ՀՀ օրենք,
  - 4.2.5. «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենք,
  - 4.2.6. «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք,
  - 4.2.7. «Բնապահպանական և Բնօգտագործման վճարների մասին» ՀՀ օրենք
  - 4.2.8. այլ իրավական ակտեր:
- 4.3. ՀՇՄ մասնագետը վարկային մասնագետի հետ միասին ուսումնասիրում է հաճախորդների ներկայացրած փաստաթղթերը (տվյալ ոլորտը կանոնակարգող օրենսդրությամբ պահանջվող սերտիֆիկատներ, լիցենզիաներ, թույլտվություններ, ծառայությունների գնման պայմանագրեր այլ ընկերությունների հետ) և արձանագրում բացահայտումները Հավելված 2-ում ներառված Շրջակա միջավայրի պահպանման պետական պահանջներին համապատասխանության վերաբերյալ տեղեկատվության ձևաչափում, որն էլ հաշվի է առնվում ներդրումների մասին որոշումների կայացման գործընթացում:
- 4.4. Կախված ունեցած տեղեկատվությունից՝ Բանկի վերլուծության պահանջները կատարելու համար կարող են պահանջվել այլ մասնագետներ: Այս փուլում, հնարավորության դեպքում, ՀՇՄ Մասնագետի հետ համաձայնեցնելով, անհրաժեշտ է ընտրել աջակցման խմբի այլ հնարավոր անդամների (օրինակ՝ մասնաճյուղերի, Վարկավորման վարչությունն աշխատակիցներին): Բազմանդամ աջակցման խումբը ստեղծելուց հետո, ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարի հետ համաձայնեցնելով, հաճախորդի պահանջները բավարարելու նպատակով կազմվում է հաճախորդի և խմբի տարբեր անդամների միջև հանդիպումների փուլային ժամանակացույցը:
- 4.5. Կատարվում են ստորև բերված քայլերը՝
  - 4.5.1. հետագա վերլուծություն չի պահանջվում այն նախագծերի համար, որոնցում Բանկը ունի նախկինում արդեն կատարված ներդրումներ, և բավարարվում են բոլոր ներքոհիշյալ պայմանները,
  - 4.5.2. բանկը նախկինում իրականացրել է ՀՇՄ վերլուծություն և այն համապատասխանում է սույն ուղեցույցի պահանջներին,
  - 4.5.3. տվյալ ներդրումը վերահսկվել է նախորդող 12 ամսվա ընթացքում և դրա կատարումը որակվել է սույն ուղեցույցի պահանջներին համապատասխանող,
  - 4.5.4. նոր ներդրումը չի հանգեցնի նախագծի հետ կապված որևէ ՀՇՄ ազդեցության ակնհայտ փոփոխմանը: Սակայն, գործակիցները և հաշվետվությունների պահանջները կփոփոխվեն՝ հաշվի առնելով տվյալ նոր ներդրումը:

- 4.6. Ստացվում և վերլուծվում է նախագծի սկզբնական գնահատման տեղեկատվությունը և հնարավորության սահմաններում որոշվում են՝
  - 4.6.1. ՀՇՄ պահպանման հետ կապված տարրերը/ խնդիրները,
  - 4.6.2. հաճախորդի ՀՇՄ կառավարման մակարդակը, և
  - 4.6.3. շրջակա միջավայրի վրա նախագծի հնարավոր ազդեցությունների մակարդակը (շոշափելի մեծ և վնասակար կամ յուրահատուկ և սահմանափակ կամ նվազագույն):
- 4.7. ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարի հսկողությամբ կատարվում են նախնական գնահատման այցելություններ հաճախորդի գործունեության տարածքներ այն դեպքերում, երբ՝
  - 4.7.1. տրամադրված տեղեկատվությունը բավարար չէ ՀՇՄ հաշվետվությունը կազմելու համար, և
  - 4.7.2. նախագծի բնույթից և բարդությունից ելնելով կամ դրա հետ կապված հատուկ հարցեր քննարկելու նպատակով ՀՇՄ Մասնագետը անհրաժեշտ է համարում այցելել հաճախորդին,
  - 4.7.3. մինչև գնահատման գործընթացը սկսելը, հնարավորության դեպքում, անհրաժեշտ է որոշել ՀՇՄ վերլուծության ընթացքում աջակցության նպատակով արտաքին փորձագետ վարձելու պահանջը, կամ հաճախորդին տեղեկացնել, որ իր գործունեության գնահատման նպատակով անհրաժեշտ է վարձել մեկ կամ ավելի արտաքին փորձագետ(ներ),
  - 4.7.4. ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարին ծանուցվում է ՀՇՄ տեսակետից նախագծի սպասվելիք հիմնական ազդեցությունների վերաբերյալ:
- 4.8. ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարը պատասխանատու է՝
  - 4.8.1. սույն ուղեցույցի համաձայն նախագծի համար կատարվող հասարակական և շրջակա միջավայրի պահպանման վերլուծության կիրառելիությունը որոշելու նպատակով ՀՇՄ Մասնագետին տեղեկատվություն տրամադրելու համար,
  - 4.8.2. Բանկի ՀՇՄ հիմնական պահանջները հաճախորդին տրամադրելու համար,
  - 4.8.3. մինչև գնահատման գործընթացը սկսելը հաճախորդին այցելելու անհրաժեշտությունը ՀՇՄ Մասնագետի հետ համատեղ որոշելու համար:
- 4.9. ՀՇՄ Մասնագետը պատասխանատու է՝
  - 4.9.1. կիրառվող կատարման պահանջները որոշելու համար,
  - 4.9.2. մինչև գնահատման գործընթացը սկսելը հաճախորդին այցելելու անհրաժեշտությունը ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարի հետ համատեղ որոշելու և այդ այցելությունը կատարելու համար,
  - 4.9.3. ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարին ՀՇՄ տեսակետից նախագծի սպասվելիք հիմնական ազդեցությունների վերաբերյալ ծանուցելու համար:

5. ՈՒՂՂԱԿԻ ՎԱՐԿԱՎՈՐՈՒՄ. ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ

- 5.1. Նախագծի վերլուծության գործընթացի գնահատման փուլում ուղղակի վարկավորման նախագծերի համար կատարվող ՀՇՄ վերլուծությունը բաղկացած է հետևյալ քայլերից՝
  - 5.1.1. նախագիծը գնահատելու համար տեղեկատվության և գործողությունների պլանի քննարկում և բացթողումների բացահայտում (այդպիսիք առկա լինելու դեպքում),
  - 5.1.2. հաճախորդի ՀՇՄ կառավարման համակարգի քննարկում և բացթողումների բացահայտում (այդպիսիք առկա լինելու դեպքում),
  - 5.1.3. ցանկացած լրացուցիչ գործողությունների որոշում, որոնք վերը նշված ցանկացած բացթողումները վերացնելու նպատակով ընդգրկվելու են հաճախորդի գործողությունների պլանում,
  - 5.1.4. անհրաժեշտության դեպքում, հաճախորդի գործունեության վայրի այցելություն,
  - 5.1.5. հաճախորդի համար լրացուցիչ հնարավորությունների որոշում և դրանց իրականացմանը աջակցող միջոցների ձեռնարկում,
  - 5.1.6. նախագծի դասակարգում, և
  - 5.1.7. նախագծի վերաբերյալ տեղեկատվության մուտքագրում ԲՀԽՎՁ մեջ:
- 5.2. Կատարվում են ստորև բերված քայլերը՝
  - 5.2.1. պահանջվում և ստացվում է նախագիծը գնահատելու համար անհրաժեշտ տեղեկատվությունը: Ստուգվում և հավաստվում է, որ շրջակա միջավայրի

- պահպանման գնահատման ուղղությունները համապատասխանում են նախագծի ազդեցության շրջանակներին,
- 5.2.2. հաճախորդից պահանջվում և քննարկվում է նրա կողմից նախագծի շրջանակներում կատարված ցանկացած բացահայտման կամ տրված բացատրությունների վերաբերյալ գրավոր տեղեկատվությունը,
- 5.2.3. պահանջվում է հաճախորդի ՀՇՄ-ի վերաբերյալ տեղեկատվությունը, քննարկվում այն՝ հիմնականում ուշադրություն դարձնելով՝
- 5.2.3.1. հաճախորդի ՀՇՄ քաղաքականությանը և ընթացակարգերին,
  - 5.2.3.2. ընթացիկ կազմակերպչական կառուցվածքին և աշխատակազմին,
  - 5.2.3.3. կատարողականների վերահսկողության ընթացակարգերին,
  - 5.2.3.4. արդյունքների վերաբերյալ ղեկավարությանը տեղեկացնելու ձևերին,
  - 5.2.3.5. մինչ օրս գրանցված հաճախորդի ՀՇՄ կառավարման գրառումներին, և
  - 5.2.3.6. հաճախորդի «Շրջական միջավայրի կառավարման» ծրագրին, այդ թվում՝ թերությունները վերացնելու գործողությունների պլանին:
- 5.2.4. Սույն ուղեցույցի 3.2 կետի պահանջները կատարելուց հետո, որոշվում և հաստատվում է Բանկի վերլուծության պահանջները կատարելու նպատակով մասնագետների ցանկը և, ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարի և ՀՇՄ Մասնագետի վերահսկողությամբ, որոշվում են աջակցման թիմի այլ անդամները՝ արտաքին փորձագետները, արտադրության ճյուղի մասնագետները կամ Բանկի տարածքային ստորաբաժանումների և Վարկավորման վարչության աշխատակիցները ներառյալ: Բազմանդամ աջակցման խումբը ստեղծելուց հետո, ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարի հետ համաձայնեցնելով, հաճախորդի պահանջները բավարարելու նպատակով կազմվում է հաճախորդի և խմբի տարբեր անդամների միջև հանդիպումների փուլային ժամանակացույցը:
- 5.2.5. Ըստ պահանջի, անցկացվում է գնահատման գործընթացը: Այստեղ կարող են լինել այցելություններ հաճախորդի գրասենյակ, մեկ կամ ավելի արտադրական տարածքներ, դրանց հետ կապված տարածքներ և/կամ մատակարարների տարածքներ: Որոշ դեպքերում կարող են պահանջվել բազմաթիվ գնահատման գործընթացներ: Ստացված տվյալները գրանցվում են ԲՀԽՎԶ մեջ և տրամադրվում են ՀՇՄ Կառավարման Ղեկավարին:
- 5.2.6. Իրենց գործունեության ոլորտի առանձնահատկություններով պայմանավորված (օրինակ՝ շինարարական ընկերություններ, վառելանյութերի ոլորտում ծառայություններ մատուցող ընկերություններ)՝ հասարակական և շրջակա միջավայրի պահպանման հետ կապված զգալի ռիսկ ունեցող ընկերությունների վերլուծության ժամանակ Բանկը հաշվի է առնում նաև երրորդ անձանց ռիսկերը:

6. ՌԻՍԿԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԵՎ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԸ

6.1. Բնապահպանական և հասարակական մոնիտորինգը և հաճախորդների հաշվետվությունները

Բնապահպանական և հասարակական մոնիտորինգը գործարքի ողջ ժամանակահատվածի ընթացքում բնապահպանական և հասարակական ռիսկերին առնչվող տեղեկությունների պարբերական հավաքագրման և պահպանման գործընթացն է, որը իրականացվում է վարկային մասնագետների կողմից հաճախորդի կանոնավոր այցելությունների միջոցով: Այդ այցելությունները հիմնվում են Հավելված 3-ում նշված «Հասարակական և Շրջակա Միջավայրի Կատարողականի Մոնիտորինգի» ձևաթերթի վրա: Մոնիտորինգն անհրաժեշտ է, որովհետև բնապահպանական և հասարակական ռիսկերն այդ ժամանակահատվածի ընթացքում կարող են փոփոխվել: Մոնիտորինգը պետք է ուշադրության առնի հետևյալ հիմնական կողմերը.

- վարկառուի շարունակական համապատասխանությունը բնապահպանական, առողջապահական և անվտանգության օրենսդրությանը,
- վարկառուի շարունակական համապատասխանությունը վարկային պայմանագրում ներառված բոլոր բնապահպանական և/կամ հասարակական պայմաններին,

- կանոնակարգման միտումները. բնապահպանական/առողջապահական և անվտանգության/աշխատանքային օրենքների ու կանոնակարգերի փոփոխությունները կարող են ներկայացնել նոր չափորոշիչներ, որոնք չեն կարող դյուրությամբ ապահովվել վարկառուի կողմից, այսպիսով երկու կողմերին էլ խոցելի դարձնելով ռիսկի ու պատասխանատվության նոր աղբյուրների նկատմամբ,
- փոփոխություններ վարկառուի կողմից իրականացվող գործունեությունում կամ գործընթացներում:

Որոշակի իրադարձություններ պետք է վարկային մասնագետներին հուշեն ուսումնասիրել վարկառուի գործունեության, կանոնակարգիչ դաշտի կամ այլ գործոնների ցանկացած փոփոխությունները, որոնք կարող են ազդել գործարքին առնչվող բնապահպանական ու հասարակական ռիսկի մակարդակի վրա: Նման դեպքերը ներառում են.

- փոփոխություններ գործունեությունում,
- համապատասխան բնապահպանական/առողջապահական և անվտանգության/աշխատանքային օրենսդրության փոփոխություններ,
- գործունեության թույլտվությունների ժամկետի սպառում,
- կանոնակարգիչ մարմնի կողմից ստուգումների, տույժերի, տուգանքների կիրառում վարկառուի նկատմամբ,
- հանրային բողոքներ կամ լրատվամիջոցներում բացասական լուսաբանում,
- ընկերության կողմից կատարվող ներդրումներ կամ բարելավումներ, և
- պատահարներ / դեպքեր (օրինակ՝ խոշոր արտահոսքեր):

Եթե վարկառուները շարունակում են խոշոր տուգանքներ վճարել բնապահպանական բնույթի շարունակվող խախտումների ու անհամապատասխանությունների համար, Բանկը պետք է այդ ձեռնարկություններին խրախուսի և օժանդակի՝ համապատասխանությունը ապահովելու նպատակով: Անգամ եթե նման տուգանքները սուկ փոքր գործառնական ծախսեր են, դրանք կարող են ապագա խոշոր ծախսերի կամ պատասխանատվության ազդանշաններ հանդիսանալ:

Մոնիտորինգի հիմնական մասը պետք է առնչվի վարկառուներին. նրանք գործարքի պայմանագրով պետք է հանձն առնեն ներկայացնել հետևյալը.

- բնապահպանության գծով տարեկան կատարողականի համառոտ հաշվետվություններ (հիմնված ինքնամոնիտորինգի կամ կանոնակարգող մարմինների կողմից կատարվող մոնիտորինգի վրա) Բանկին, վերջինիս տեղեկացնելով բնապահպանական ու հասարակական նորմերին ցանկացած անհամապատասխանության և, առկայության դեպքում, Բնապահպանության Կառավարման Ծրագրի (այսուհետ՝ ԲԿԾ) գծով առաջընթացի մասին, և
- անհապաղ ծանուցում այն պատահարների ու դեպքերի մասին, որոնք նշանակալի բացասական ազդեցություն ունեն կամ կարող են ունենալ շրջակա միջավայրի, հանրության կամ անձնակազմի առողջության ու անվտանգության վրա: Եթե պատահարները/դեպքը ներառում է խոշոր աղտոտում, մահացություն, կամ հիվանդանոցային բուժում պահանջող բազմաթիվ լուրջ վնասվածքներ, կամ եթե այն հայտնի է դարձել հանրությանը՝ լրատվամիջոցներով կամ այլ կերպ:

6.2. ՀՇՄ մասնագետը վերլուծում է հաճախորդների կողմից ստացված վերոնշյալ տեղեկությունները: ՀՇՄ ղեկավարը արդյունքների մասին տեղեկացվում է տարեկան կտրվածքով՝ միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններին ներկայացվող շրջակա միջավայրի պահպանության մասին տարեկան հաշվետվությունները պատրաստելու միջոցով: Ներքին կարգով, մոնիթորինգի իրականացման ժամանակ հաշվի են առնվում նաև շրջակա միջավայրի պահպանության խնդիրները, որոնց առկայության դեպքում գրանցվում են մոնիթորինգի հաշվետվության մեջ:

6.3. Ելնելով շրջակա միջավայրի պահպանման ՀՀ օրենսդրության փոփոխություններից՝ սույն Հասարակական և Շրջակա Միջավայրի Կառավարման Համակարգի ուղեցույցը պարբերաբար կվերանայվի՝ անընդհատ բարելավման նպատակով:

Հավելված 1. ԲԱՑԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

1. Արտադրության կամ գործունեության ընթացքում օգտագործվող վնասակար կամ ստիպողական աշխատանք (ցանկացած ոչ կամավոր կատարված աշխատանք կամ ծառայություն, որը անձը կատարում է ստիպված լինելու կամ տուգանքի պատճառով)/վնասակար մանկական աշխատանք (երեխաներին շահագործող կամ նրանց համար վտանգ պարունակող կամ նրանց ուսուցմանը խոչընդոտող և նմանատիպ այլ աշխատանք):
2. ՀՀ օրենսդրությամբ կամ միջազգային համաձայնագրերով սպորինգի հանդիսացող որևէ գործունեություն կամ որևէ ապրանքի արտադրություն կամ առևտուր:
3. Ձենքի և զինամթերքի արտադրություն կամ առևտուր (չի վերաբերվում նախագծի այն հովանավորողներին, որոնք տվյալ գործունեությամբ հիմնականում չեն զբաղվում: «Հիմնականում չեն զբաղվում» նշանակում է, որ տվյալ գործունեությունը միայն օժանդակ է նախագծի հովանավորողների հիմնական գործունեությանը):
4. Ոչնչացման վտանգի տակ գտնվող վայրի կենդանիների և բույսերի ներկայացուցիչների միջազգային առևտրի վերաբերյալ համաձայնագրով (այսուհետ՝ ՈՎՏԿԲՄԱՀ) - սահմանված կենդանիների և բույսերի առևտուր (ՈՎՏԿԲՄԱՀ-ում թվարկված ներկայացուցիչների ցուցակը գտնվում է ՄՖԿ-ի Շրջակա Միջավայրի Բաժնում):
5. Ռադիոակտիվ նյութերի արտադրություն կամ առևտուր: Սա չի վերաբերվում այն բժշկական, չափումներ կատարելու և այլ սարքավորումների ձեռք բերմանը. որոնց ռադիոակտիվ աղբյուրը Բանկի կարծիքով չնչին է կամ դրանց ռադիոակտիվ աղբյուրը մեկուսացված է):
6. Չմեկուսացված ասբեստի արտադրություն կամ առևտուր (չի վերաբերվում 20%-ից պակաս ասբեստ պարունակող ասբեստ-ցեմենտային ծածկող նյութերի արտադրությանը կամ օգտագործմանը):
7. Տրոպիկական անտառներում առևտրային նպատակներով ծառեր կտրելու համար նախատեսված սարքերի արտադրություն կամ առևտուր (ծառերի պահպանման քաղաքականությամբ արգելված) (ՄՖԿ ՕՔ 4.36, Forestry (վերանայման ընթացքում է)):
8. Պոլիքլոր քիֆենիլներ (այսուհետ՝ ՊԶԲ) պարունակող ապրանքների արտադրություն կամ առևտուր (ՊԶԲ-չափազանց թունավոր քիմիկատների խումբ: ՊԶԲ-ները հիմնականում գտնվում են 1950-1985 թ.թ. արտադրության յուղալցված էլեկտրական հոսանքի տրանսֆորմատորներում, կոնդենսատորներում):
9. Միջազգային արգելքի կամ սահմանափակումների տակ գտնվող դեղորայքի արտադրություն կամ առևտուր (արգելքի կամ սահմանափակումների տակ գտնվող դեղորայքի ցուցակը գտնվում է ՄՖԿ-ի Շրջակա Միջավայրի Բաժնում):
10. Միջազգային արգելքի կամ սահմանափակումների տակ գտնվող պեստիցիդների/հերբիցիդների արտադրություն կամ առևտուր (արգելքի կամ

սահմանափակումների տակ գտնվող պետսիցիդների/հերբիցիդների ցուցակը գտնվում է ՄՖԿ-ի Շրջակա Միջավայրի Բաժնում):

11. Միջազգային արգելքի տակ գտնվող օզոնի մակարդակը նվազեցնող նյութերի (այսուհետ՝ ՕՄՆՆ) արտադրություն կամ առևտուր (ՕՄՆՆ՝ քիմիական բաղադրիչներ, որոնք նվազեցնում են ստրատոսֆերայի օզոնը, ինչի արդյունքում ստեղծվում են «օզոնի անցքեր»): Մոնրեալի Պրոտոկոլը թվարկում է ՕՄՆՆ-ները և դրանց նվազեցման թիրախային ժամկետները: Մոնրեալի Պրոտոկոլով կարգավորվող քիմիական բաղադրիչների ցանկը, որտեղ ընդգրկված են աերոզոլներ, ռեֆրիջերանտներ, փրփուր ստեղծող նյութերը, լուծույթները և հրշեջ նյութերը գտնվում է ՄՖԿ-ի Շրջակա Միջավայրի Բաժնում):
12. Չկնորսություն՝ 2.5 կմ գերազանցող երկարությամբ ցանցերի օգտագործմամբ (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
13. Ալկոհոլային խմիչքների, բացառությամբ գարեջրի և գինու, արտադրություն և առևտուր (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
14. Ծխախոտի արտադրություն և առևտուր (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
15. Դրամախաղերի, խաղատների և մմանատիպ գործունեություն իրականացնող այլ տնտեսավարող սուբյեկտներ (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
16. Բիրոբազմազանությանը կամ մշակութային ժառանգության պահպանությանն ուղղված ՀՀ օրենսդրությամբ կամ միջազգային կոնվենցիաներով արգելված միջոցառումներ (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
17. Փայտի կամ այլ անտառային արտադրանքների արտադրություն կամ առևտուր, բացի կայուն կերպով կառավարվող անտառներից (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
18. Ապրանքների առևտուր՝ առանց արտահանման կամ ներկրման համար պահանջվող լիցենզիաների կամ արտահանման կամ ներկրման երկրների կողմից տրված տրանզիտի լիազորման (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):
19. Նավթի կամ այլ վտանգավոր նյութերի փոխադրում այնպիսի նավերով, որոնք չեն համապատասխանում Միջազգային նավատորմի կազմակերպության պահանջներին (միջազգային ֆինանսական հաստատությունների վարկային միջոցներով ֆինանսավորման ենթակա նախագծերի դեպքում):

Հավելված 2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՀԱՃԱՆՈՐԴԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ՌԻՍԿԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ – ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՌԻՍԿԻ ՎԱՐԿԱՆՇՈՒՄ (ԿԻՐԱՌՎՈՒՄ Է ՄԻԱՅՆ A ԵՎ B ԿԱՏԵԳՈՐԻԱՆԵՐԻ ՎԱՐԿԵՐԻ ՀԱՄԱՐ):

Հաճախորդի բիզնեսի բնույթը՝				
Անվանումը՝	[ ]			
Հասցեն՝	[ ]			
Գործունեության ոլորտը, աշխատողների քանակը, նախագծի կատեգորիան՝	[ ], [ ] աշխատող, կատեգորիա՝ [ ]			
Հիմնական խնդիրները արտադրության, արդյունաբերության ժամանակ՝				
☐ աշխատավայրում հեղուկ և կոշտ աղբի առկայություն	☐ աղմուկի բարձր մակարդակներ (կրկնվող կամ անընդհատ)			
☐ ուժեղ հոտեր, բուսավոր նյութերի առկայություն	☐ հրդեհի ռիսկ, հիգիենայի պահպանում			
☐ աղբաթափում	☐ ջրի օգտագործումը արտադրական պրոցեսներում			
☐ օդի պահպանումը արտամետամներից	☐ առողջության պահպանում և անվտանգություն			
Շրջակա Միջավայրի Պահպանման պետական պահանջներին համապատասխանության վերաբերյալ տեղեկատվությունը՝				
☐ անհրաժեշտ թույլտվությունները (կցել պատճենները)	[ ]			
☐ վերջին 2 տարվա ընթացքում ընկերության կողմից ՇՄՊ պետական պահանջները խախտելու համար վճարված տուգանքները (կցել վերջին վերստուգման հաշվետվությունը)	[ ]			
☐ վերջին 2 տարվա ընթացքում տեղի ունեցած որևէ զգալի միջադեպեր կամ դեպքեր (օրինակ՝ հրդեհներ), որոնց արդյունքում մարդիկ են մահացել կամ ստացել են տարբեր լուրջ վնասվածքներ և/կամ զգալիորեն վնաս է հասցվել շրջակա միջավայրին	[ ]			
☐ Բացառությունների ցանկին համապատասխանությունը	Այո ☐ / Ոչ ☐			
Նախնական բնապահպանական և հասարակական ռիսկի վարկանշում՝				
Բիզնես գործունեություն	1	2	3	(2) x (3)
	☐ ցածր	1		☐ 40 միավոր
	☐ միջին	2	40	☐ 80 միավոր
	☐ բարձր	3		☐ 120 միավոր
Վարկի չափը (ԱՄՆ դոլար)	1	2	3	(2) x (3)
	☐ (< \$200,000)	1		☐ 20 միավոր
	☐ (\$200,000 - \$1,000,000)	2	20	☐ 40 միավոր
	☐ (> \$1,000,000)	3		☐ 60 միավոր
Վարկի ժամկետը	1	2	3	(2) x (3)
	☐ (< 6 ամիս)	1		☐ 20 միավոր
	☐ (6 ամսից – 2 տարի)	2	20	☐ 40 միավոր
	☐ (> 2 տարի)	3		☐ 60 միավոր
Գրավի տեսակ կամ վարձակալված ակտիվ	1	2	3	(2) x (3)
	☐ Իրացվելի ներդրումներ, ինչպիսիք են կանխիկ երաշխիքները	1		☐ 20 միավոր
	☐ Հող առանց արդյունաբերական պատմության կամ հարակից արդյունաբերություն, հիմնական ակտիվներ, ոչ իրացվելի ընթացիկ ակտիվներ, ինչպես օրինակ՝ բաժնետոմսեր	2	20	☐ 40 միավոր
	☐ Արդյունաբերական պատմությամբ հող, աղտոտում կամ նման հարակից վայր	3		☐ 60 միավոր
Ընդամենը՝ [ ] միավոր				
Նախնական բնապահպանական և	☐ Բարձր	Բարձր միջակայք	250-300 միավոր	

հասարակական ռիսկի վարկանիշ	☐ Միջին	Միջին միջակայք	150-249 միավոր
	☐ Ցածր	Ցածր միջակայք	100-149 միավոր
Վարկային մասնագետի անուն, ազգանուն՝ _____			
Լրացման ամսաթիվ՝ « _____ » « _____ » 201 _____ թ.			

Հավելված 3. ՀԱՃԱԽՈՐԴԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋՎԱՅՐԻ ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆԻ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ (ԿԻՐԱՌՎՈՒՄ Է ՄԻԱՅՆ A ԵՎ B ԿԱՏԵԳՈՐԻԱՆԵՐԻ ՎԱՐԿԵՐԻ ՀԱՄԱՐ):

Հաճախորդի բիզնեսի բնույթը՝	
Անվանումը՝	_____
Հասցեն՝	_____
Գործունեության ոլորտը, աշխատողների քանակը, նախագծի կատեգորիան՝	_____, _____ աշխատող, կատեգորիա՝ _____
Հասարակական և Շրջակա Միջավայրի Կատարողականի Մոնիտորինգի տարրերը՝	
☐ հաճախորդի շարունակական համապատասխանությունը բնապահպանական, առողջապահական և անվտանգության օրենսդրությանը	_____
☐ փոփոխություններ հաճախորդի կողմից իրականացվող գործունեությունում կամ գործընթացներում	_____
☐ համապատասխան բնապահպանական/առողջապահական և անվտանգության/ աշխատանքային օրենսդրության փոփոխություններ	_____
☐ գործունեության ՀՇՄ թույլտվությունների ժամկետի սպառում	_____
☐ հաճախորդի նկատմամբ կանոնակարգիչ մարմնի կողմից ստուգումների, տույժերի, տուգանքների կիրառում	_____
☐ հանրային բողոքներ կամ լրատվամիջոցներում բացասական լուսաբանում (կցել պատճենները)	_____
☐ հաճախորդի ընկերության կողմից կատարվող ներդրումներ կամ բարելավումներ	_____
☐ պատահարներ / դեպքեր հաճախորդի գործունեության ընթացքում	_____
Վարկային մասնագետի անուն, ազգանուն՝ _____	
Լրացման ամսաթիվ՝ « _____ » « _____ » 201 _____ թ.	